

ПРОЦЕДУРА КОМПЛЕКСНОГО ОЦЕНЮВАННЯ НАУЧНИХ ПРОЕКТОВ В ВИСШИХ ВОЕННИХ УЧЕБНИХ ЗАВЕДЕННЯХ

Р.В. Булгаков

На основани рассмoтpeния дeрeвa кpитepиeв нaучнoй дeятeльнoсти высших учебныx заведeний, в пpoцeссe пoиска пpoцeдуpы aгpeгирoвaния пoкaзaтeлeй, пpoвeдeн aнaлиз кoмплeкcнoгo oцeнивaния рeзультaтoв нaучнoй и нaучнo-тeхничeскoй дeятeльнoсти в высших военныx учебныx заведeнияx, ввeдeнa мoдeль сeтeвoй систeмы кoмплeкcнoгo oцeнивaния, пpeдлoжeн пoдxoд, oснoвaнный нa ee paзpaбoткe и иccлeдoвaнии, сфoрмулиpoвaны и peшeны пpямыe и oбpaтныe зaдaчи кoмплeкcнoгo oцeнивaния, a тaкжe зaдaчи oпpeдeлeния рeзepвoв и минимизaции рaсxoдoв нa дocтижeниe нeoбxoдимoгo знaчeния кoмплeкcнoй oцeнки.

Ключевые слова: *управление научными проектами, комплексное оценивание, агрегирование, модели и методы управления научной и научно-технической деятельностью, матричные процедуры, теория активных систем.*

THE PROCEDURE FOR A COMPLEX EVALUATION OF SCIENTIFIC PROJECTS IN THE HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

R.V. Bulgakov

Based on the review of the tree criteria of scientific activities of higher education institutions in the search for indicators aggregation procedures conducted an analysis of the complex evaluation of the results of scientific and technical activity in the higher military educational institutions, introduced a model of the network system of integrated assessment, an approach based on its development and study, formulated and solved in direct and inverse problems of complex estimation, as well as the problem of determining reserves and minimization to achieve the required values of a comprehensive assessment of costs.

Keywords: *scientific project management, comprehensive assessment, aggregation, models and methods of management of scientific and technical activity, matrix procedures, theory of active systems.*

УДК 355.234.2

Д.А. Окіпняк

Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ САПЕРІВ (ВОДОЛАЗІВ-ПІДРИВНИКІВ) ДО ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЗА ПРИЗНАЧЕННЯМ

Прoвeдeнo aнaлиз визнaчaльнoх oсoбливoстeй пpoфeсiйнoї гoтoвнoстi фaхiвцiв з рoзмiнувaння (в т.ч. вoдoлaзiв-пiдривникiв), висвітлeнo oснoвнi тpи eтaпи пpoфeсiйнoї гoтoвнoстi дo викoнaння зaвдaнь зa пpизнaчeнням: зaвчaснoгo фoрмувaння гoтoвнoстi дo дiй в екстрeмaльнoх умoвaх; бeзпoсeрeдньoгo фoрмувaння гoтoвнoстi дo дiй в екстрeмaльнoх ситuaцiях в умoвaх службoвoї дiяльнoстi; пiдтpимaння гoтoвнoстi в пpoцeсi пiдтвeрджeння (пiдвищeння) квалiфiкaцiї. Визнaчeнo oснoвнi склaдoвi пoкaзникiв пpoфeсiйнoї гoтoвнoстi сaпepiв дo викoнaння зaвдaнь зa пpизнaчeнням нa кoжнoму eтaпi.

Ключові слова: *протимінна діяльність, професійна готовність, розмінування території, етапи професійної готовності.*

Постановка проблеми

Розмінування – процес повного знешкодження та видалення мін, мін-пасток, саморобних вибухових пристроїв, які не розірвалися, вибухових предметів з певного району місцевості з метою забезпечення безпеки цивільного населення. На морі для розмінування часто

використовують – тральники, а для очищення сухопутної ділянки залучаються інженерні підрозділи саперів, ДСНС України (в складі якої є відповідні підрозділи). Розмінування може проводитися вручну або механічним способом за допомогою спецмашин.

З початком конфлікту на Сході України групи розмінування Збройних Сил України працюють на

звільнених територіях Донецької та Луганської областей. Під час роботи фахівці з розмінування мають справу з великою кількістю залишених терористами розтяжок, мін та інших боєприпасів, які не розірвалися. За період проведення АТО інженерними підрозділами ЗС України знешкоджено 10687 одиниць вибухонебезпечних предметів, з яких 75 становлять саморобні вибухові, розміновано 71 об'єкт інфраструктури; 94 приміщення та житлових будинки у Слов'янську, Краматорську, Артемівську тощо; 17 залізничних та автомобільних доріг, дамби, греблі, водогони, електричну підстанцію та шляхопровід. Перевірено на наявність мінно-вибухових загороджень та вибухонебезпечних предметів більше 1500 кілометрів шляхів та залізничного полотна, розміновано більше 200 кілометрів доріг та залізничного полотна.

Проблема розмінування після завершення бойових дій на Сході впродовж тривалого часу буде про себе нагадувати, проте Міністерству оборони України дане завдання спільно з Державною службою з надзвичайних ситуацій розробити план розмінування звільнених територій Донецької та Луганської областей.

Як підсумок, з вищевказаного слід відмітити те, що для виконання різноманітних завдань Збройними Силами України в подальшому будуть проводити роботи з розвідки та розмінування місцевості. В свою чергу це буде вимагати від саперів неординарного підходу, кмітливості, самостійності та психологічної готовності до роботи на території, яка забруднена вибухонебезпечними предметами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Результати аналізу наукових праць свідчать, що теоретико-методичні основи підготовки фахівців інженерних військ (фахівців з розмінування) розглянуто у публікаціях О. Волоха, Г. Гапоненка, В. Гераськіна, О. Денисенка, С. Дякова, М. Козяра, А. Окіпняка та ін. Однак ці науковці не ставили перед собою за ціль визначення готовності саперів до дій в екстремальних ситуаціях, а саме в умовах проведення АТО.

Формулювання мети статті

Метою статті є дослідження шляхів підвищення професійної готовності саперів (водолазів підрильників) до виконання завдань за призначенням та визначення основних етапів їх професійної готовності саперів.

Виклад основного матеріалу

Формування психологічної готовності саперів (водолазів-підрильників) повинно забезпечуватися за допомогою цілеспрямованого та систематизованого комплексу заходів, що здійснюється в межах психолого-педагогічного процесу в навчальних закладах, центрах та підрозділах інженерних військ.

Аналіз різноманітних джерел, в тому числі і закордонних показав, що основними завданнями

психологічної готовності саперів (водолазів-підрильників) слід вважати:

1) виховання почуття обов'язку та відповідальності;

2) забезпечення особового складу системою знань і уявлень про особливості та умови діяльності, їх вимоги до особистості;

3) формування у військовослужбовців умінь і навичок виконання службових обов'язків у напружених та складних умовах;

4) розвиток емоційно-вольової стійкості в умовах морально психологічних та фізичних перевантажень (в тому числі й під водою), здатності до ефективної саморегуляції при ускладненні ситуації;

5) формування вмінь реально оцінювати рівень своєї підготовленості до виконання професійних завдань, прогнозувати результати діяльності, коригувати свої вчинки.

Професійну готовність саперів до виконання завдань за призначенням пропонується здійснювати в три етапи: 1) завчасного формування готовності до дій в екстремальних умовах; 2) безпосереднього формування готовності до дій в екстремальних ситуаціях в умовах службової діяльності; 3) підтримання готовності в процесі підтвердження (підвищення) кваліфікації (рис. 1).

Завчасне формування готовності до дій у екстремальних умовах передбачає моделювання умов майбутньої діяльності та формування "психологічної надійності", тобто таких якостей у саперів, як упевненість в собі та своїй підготовленості, у своїх колегах, цілеспрямованість, самостійність при прийнятті рішення, самовладання, вміння керувати своїми емоціями та ін. У процесі такої підготовки засвоюються знання про можливі варіанти розвитку напружених ситуацій, їх сутність та адекватні варіанти реагування, набуваються відповідні вміння та навички. Потрібно також знати про причини виникнення і особливості перебігу різновидів екстремальних ситуацій, у тому числі робота з невідомими саморобними вибухонебезпечними предметами. Стан готовності визначається правильним розумінням своїх завдань і обов'язків, знанням порядку дій на території, яка забруднена вибухонебезпечними предметами. Необхідно навчитися прогнозувати і враховувати ймовірність несприятливого впливу на психіку таких чинників: наявність великої кількості різноманітних факторів, які спричиняють зниження уваги; раптовість, неочікуваність ускладнення ситуації; ризик, зумовлюючий небезпеку для здоров'я і життя; підвищена відповідальність за наслідки своїх дій; внутрішній конфлікт між бажанням уникнути небезпеки та необхідністю виконувати професійні обов'язки; страх помилки та покарання за неї.

Рис 1. Схема поетапного формування професійної готовності саперів

Етап безпосереднього формування готовності до дій в екстремальних ситуаціях в умовах службової діяльності полягає в створенні реальних ситуацій вже безпосередньо під час ведення реального розмінування місцевості, в тому числі на території, де проводяться бойові дії (АТО), обговоренні оптимальних дій та їх послідовності. Практика свідчить, що чим точніше й повніше уявлення про наступний розвиток ситуації, тим більш адекватні методи і засоби реагування особа обирає в необхідний момент (наприклад, перед проведенням розмінування вивчається план місцевості, розташування будівель, шляхи руху, узгоджуються дії учасників групи розмінування).

Результати проведених досліджень психічного стану і реакції перед складними, ризикованими завданнями показують, що у половини саперів зберігаються нормальні психофізіологічні та психологічні показники, близько 30% відчувають напруженість і невпевненість, у решті спостерігаються ознаки сильного хвилювання і тривоги, аж до проявів неупорядкованої активності чи надмірної скованості. В останньому випадку актуальною стає пересторога щодо їх можливості взагалі виконувати поставлені завдання.

Як раніше вже зазначалося, психологічну напруженість особи значно посилює невизначеність та можлива багатоваріантність розвитку ситуації, отже, на цьому етапі набуває особливої значущості своєчасна і якісна (несуперечлива) інформація про перебіг подій, яка в подальшому надасть змогу прийняти правильне рішення.

Найбільш суттєвими показниками готовності на даному етапі є цілеспрямована змобілізованість

особистості, актуалізація досвіду поведінки в аналогічних обставинах, концентрація на завданні та шляхах його реалізації, установка на максимально раціональне спрямування своїх сил на подолання труднощів і досягнення позитивного результату.

Безпосереднє формування готовності до дій в екстремальних ситуаціях в умовах службової діяльності формується й закріплюється за допомогою виконання бойових завдань, тренувань і спеціальних вправ, вирішення ситуаційних завдань, моделювання ситуацій, наближених до реальних, безпосередньо на відповідних посадах і в частинах (підрозділах), де вони проходять військову службу. Незважаючи на деяку умовність, даний етап допомагає сформувати знання, уміння і навички, необхідні військовослужбовцям-саперам для ефективного виконання завдань з очищення території, яка забруднена вибухонебезпечними предметами.

Сапери опановують раціональні методи роботи командира підрозділу інженерних військ в екстремальних умовах обстановки, у них формується така важлива риса, як творче логічне мислення, прищеплюється вміння проводити аналіз, робити порівняння, систематизувати факти, узагальнювати інформацію, формувати висновки, обґрунтовувати свої пропозиції, приймати рішення щодо виконання завдань з розмінування.

Виділення етапу підтримання готовності в процесі підтвердження (підвищення) кваліфікації зумовлене врахуванням результатів опитування учасників АТО, високоїмовірними змінами ситуації, виникненням нових труднощів і перепон, до яких потрібно додатково пристосуватися (стрімкий розвиток виготовлення нестандартних саморобних вибухонебезпечних пристроїв). Тому можна прийти до висновку, що зміст етапу має охоплювати усі навчальні питання з розмінування (в тому числі саморобні вибухові пристрої), необхідні діючим командирам саперних підрозділів для підготовки і ведення розмінування.

Це обумовлено тим, що з об'єктивних і суб'єктивних причин сапер під час проходження служби може тривалий час не виконувати завдання з розмінування або виконувати їх вкрай рідко. Внаслідок цього можуть втрачатися знання та навички в роботі з вибухонебезпечними предметами. З другого боку, виїзд на розмінування може відбуватися майже кожний день, а то і декілька разів на день. У цьому випадку сапер втрачає відчуття відповідальності, страху. Як відомо з досвіду проведення АТО, великий відсоток (38%) підривів саперів траплявся через їхні необережні дії на початку служби і в кінці – 42%. Решта відсотків припадає на середину служби. Це свідчить про те, що на початку служби сапери гинуть через брак досвіду, а в кінці – від його надлишку і втрати обережності. До того ж специфіка діяльності фахівців з розмінування передбачає інколи

тривале чекання небезпеки, яке породжує нудьгу, сонливість, пригнічення або ж надмірне збудження, афективні спалахи. При настанні екстремальної ситуації такі негативні стани призводять до порушення перебігу пізнавальних та емоційно-вольових процесів, а, отже – небажаних результатів.

Слід пам'ятати, що в екстремальних ситуаціях між сприйняттям обстановки і дією – інколи навіть не хвилини, а секунди. Тому проблема готовності саперів до виконання завдань за призначенням у контексті професійного становлення особистості – одна з найважливіших для загальної і педагогічної психології. Значення поняття готовності, яке стає актуальним сьогодні для сапера-професіонала, особливо під час участі держави в АТО, вимагає переосмислення його змісту і функцій на методологічному і експериментальному рівнях. Дослідження цього напрямку базуються на вивченні і психологічному обґрунтуванні засобів навчання й удосконалення системи підготовки саперів.

Гостро стоїть питання розв'язання проблеми психологічної готовності майбутнього фахівця з розмінування, розвитку у нього адекватних особистісних якостей і властивостей. Розробка методів формування у майбутніх саперів професійно важливих якостей залишається найбільш вразливим місцем в системі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Висновки

Готовність сапера як інтегральне утворення особистості, що полягає у вибірковій спрямованості на педагогічну діяльність, виникає на ґрунті позитивного ставлення і скеровується відповідними потребами та мотивами до даної діяльності. Про сформовану готовність можна говорити лише за умови розвинутої у суб'єкта емоційного ставлення, вміння адаптувати свою поведінку відповідно до ситуацій, що виникають під час проведення розмінування, вміння будувати процес виконання бойових завдань, сформованості таких педагогічних здібностей, як мислення, уявлення, спостережливості,

комунікативних умінь і широкого набору професійно значущих властивостей: емоційної стабільності, самоконтролю та наполегливості.

Список літератури

1. *Посібник з використання міжнародних стандартів протимінної діяльності (МСПМД) (IMAS) 01.10 Друге видання 1 січня 2003 р. Поправка 8, червень 2013 р.* <http://www.mineactionstandards.org/>
2. *Про затвердження Положення про Управління екологічної безпеки та протимінної діяльності. Наказ МО України від 26.08.2014 р., м. Київ, № 570.*
3. *Конвенція о заперещених применения, накопления запасов, производства и передачи ППМ и об их уничтожении // ООН. – 1997. – 20 с.*
4. *Засади підготовки і застосування Збройних Сил України на період 2006-2011 рр. (підготовка і ведення операцій Збройних Сил України). – К. : АГУ ГШ ЗСУ, 2007. – Ч. II. – 186 с.*
5. *Про організацію робіт з виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів на території України та взаємодію під час їх виконання: Наказ № 405/223/625/455 від 27.05.2008 р. Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи, Міністерства Оборони України, Міністерства транспорту та зв'язку України, Адміністрації Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0591-08>.*
6. *Рекомендації з організації виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів під час ліквідації наслідків пожеж (вибухів) на артилерійських арсеналах, базах і складах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: otherreferats.allbest.ru/war.*
7. *Окіпняк Д.А. Професійна підготовка саперів: навчально-методичний посібник з відбору кандидатів на навчання фахівців гуманітарного розмінування / Д.А. Окіпняк, Ю.О. Фтемов, С.І. Дяков [та ін.]. – Львів: Вид-во Академії сухопутних військ, 2014. – 43 с.*

Рецензент: к.пед.н., доцент А.М. Романишин, Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, Львів.

ОСОБЕННОСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГОТОВНОСТИ САПЕРОВ (ВОДОЛАЗОВ-ПОДРЫВНИКОВ) К ВЫПОЛНЕНИЮ ЗАДАЧ ПО НАЗНАЧЕНИЮ

Д.А. Окіпняк

Проведен анализ основных особенностей профессиональной готовности специалистов по разминированию (в т.ч. водолазов-подрывников). Отражены основные три этапа профессиональной готовности к выполнению задач по назначению: заблаговременное формирование готовности к действиям в экстремальных условиях; непосредственное формирование готовности к действиям в экстремальных ситуациях в условиях служебной деятельности; поддержание готовности в процессе подтверждения (повышения) квалификации. Определены основные составляющие показателей профессиональной готовности саперов к выполнению задач по назначению на каждом этапе.

Ключевые слова: *противоминая деятельность, профессиональная готовность, разминирование территории, этапы профессиональной готовности.*

SPECIAL ASPECTS OF PROFESSIONAL READINESS OF SAPPERS (DEMOLITION DIVERS) TO FULFILL PURPOSED TASKS

D. Okipnyak

It was analysed of main aspects of professional readiness of mine clearance specialists (demolition divers too), displayed three main stages of professional readiness to fulfill purposed tasks: beforehand configuring readiness to act in extreme situations; direct configuring readiness to act in extreme situations in conditions of service activity; maintenance of readiness during qualification confirmation (improvement). Defined main parts of indicators of professional readiness of sappers to fulfill purposed tasks at each stage.

Key words: *antimine activity, professional readiness, demining of territories, stages of professional readiness.*

УДК 159.9:355/351.74

І.І. Павелко

*Військова академія, Одеса***МОДЕЛЬ ПРОФЕСІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ВІЙСЬКОВИХ РОЗВІДНИКІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ**

Статтю присвячено проблемі вивчення поняття «психологічна готовність». Наведено аналітичний огляд цього поняття різними вченими. Представлено розроблення моделі професійно-психологічної готовності до діяльності військових розвідників та підрозділів спеціального призначення за допомогою експертних оцінок професійно-важливих якостей та моделі тривимірної психологічної структури особистості.

Ключові слова: *психологічна готовність, екстремальна діяльність, модель професійно-психологічної готовності до діяльності.*

Постанова проблеми

Аналіз літератури з проблеми дослідження показав, що психологічна готовність є важливою складовою професіоналізму, як прояву професійної майстерності.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства все гостріше постає проблема забезпечення надійності функціонування всіх підрозділів та родів військ ЗС України, яка в першу чергу залежить від готовності та спроможності військовослужбовців на належному рівні виконувати свої професійні обов'язки.

Світовий досвід показує, що успішно виконувати професійні обов'язки в подібного роду професії можуть далеко не всі люди, навіть якщо вони отримали відповідну освіту та кваліфікацію. Надійність служби в екстремальних ситуаціях не визначається лише знаннями і вміннями, стажем і сильною мотивацією. Навіть у військовослужбовців вказаних підрозділів, що мають приблизно рівні показники професійної підготовки, результати службової діяльності можуть бути різними, оскільки кожен військовослужбовець може знаходитися в різному стані психологічної готовності.

Таким чином, актуальність вирішення питання щодо визначення моделі професійно-психологічної готовності до діяльності військових розвідників та

кандидатів у спецпідрозділи до діяльності в екстремальних ситуаціях є очевидною.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На сьогодні існують різноманітні підходи щодо визначення поняття «психологічна готовність до діяльності», що вказує на відсутність сталого уявлення про цей феномен, його зміст та механізми функціонування тощо. Так, психологічна готовність до діяльності трактується як: наявність відповідних здібностей (Б.Г. Ананьєв, С.Л. Рубінштейн), якості особистості (К.К. Платонов), складна динамічна структура (М.І.Дьяченко, Л.О. Кандибович), тимчасовий ситуативний стан (П.А. Рудик), ознака установки (Д.М. Узнадзе).

Досить традиційним є вивчення психологічної готовності до діяльності через її структуру. Так, В.В. Рибалка виділяє у психологічної готовності до діяльності наступні базові компоненти: 1) потребово-мотиваційний, 2) інформаційно-пізнавальний, 3) цілеутворюючий (програмуючий), 4) операційно-результативний (продукуючий), 5) емоційно-почуттєвий (стверджуючий) [4, 5].

Певному узагальненню поглядів на психологічну готовність сприяє виокремлення підходів до визначення її змісту та структури. Так, з точки зору